

Llet de vaca i productes lactis a Catalunya: Situació actual i perspectives en l'horitzó 2020

Característiques del sector productor de llet a Catalunya i resultats econòmics

Antoni Seguí Parpal
Dr. enginyer agrònom

Per tal de complir amb l'encàrrec que m'han fet els organitzadors d'aquestes jornades, després de pensar-ho i rumiar-ho, he optat per fer una conferència sobre la visió que tinc del sector sense recórrer en excés a dades i resultats de la gestió tècnica i econòmica de les explotacions col·laboradores de l'Observatori de la Llet, dades i resultats, per altra banda, que són ben conegudes de tots els presents.

Intentaré fer una xerrada tal qual les fem els tècnics amb els ramaders, lluny de convencionalismes, lluny del mesurament de paraules, obviant que sóc el coordinador de l'OL, etc., els parlaré des d'una visió d'un tècnic que des de fa 35 anys ha treballat en temes relacionats amb l'explotació de vaques de llet, i el que digui no ha de comprometre cap institució, ja que la jornada és de reflexió i mira un horitzó a 10 anys vista.

La visió, per tant, passa d'una època en que hi havia més de 12.000 explotacions de vaques de llet a Catalunya a una altra en que només n'hi ha 800 (des de 1999 fins avui es tanquen 100 explotacions a l'any). D'una època en que la llet era necessària i apreciada a una època en que la llet no és més que un producte reclam dels grans supermercats (més del 50% de llet bàsica venuda és de marca blanca). D'una època en que els plans eren de creixement i desenvolupament de les explotacions a una època en que la política sectorial passa per la reestructuració, basada exclusivament en la dimensió (grandària del ramat), consistent en foragitar les més petites i afavorir la concentració. D'una època en que es parlava de capacitar a una altra en que es parla de competir.

Situació actual i perspectives

De les dades de l'OL extraïem que l'explotació mitjana té les següents característiques: 110 vaques presents, 48 ha de superfície agrícola útil (44% és de propietat, 37% de regadiu, i el 37% realitzen la doble collita); la càrrega ramadera és de 4,63 UBM/ha; la quota és de 930 t, la mà d'obra és de 3 UTA, de la qual el 73% és familiar; la producció mitjana per vaca present i any és de 8.474 l del 3,68% de greix, 3,23% de proteïna, amb 265.000 cèl·lules/ml i 27.000 bacteris/ml; la reposició anual és del 28,54% i el percentatge de vaques de primera lactació és del 32,15%; el consum de concentrats (88% MS) és de 4.477 kg/vaca present i any; i, finalment, la inversió a 31 de desembre de 2009 es va estimar en 4.461 €/vaca present (el ramat lleter representa el 44%). Aquestes dades ens informen d'un sector intensiu i dependent.

Dels resultats econòmics 2009 només caldria dir que, amb pagament únic, el 34% de les explotacions obtenen benefici positiu, i sense aquest ajut només el 12% li tenen. No obstant això, i per tal de donar fil argumental a la ponència, direm que el cost total de

l'alimentació, comptant els costos variables i els fixos relacionats, seria de 22,27 ct. €/l, la qual cosa representaria el 64,16% d'aquests costos i el 51,67% del cost total, incloent-hi la mà d'obra familiar. No hi ha dubte que els resultats finals depenen majoritàriament de l'alimentació. I aquest cost, no està de més ressaltar-ho, representa el 55,55% dels ingressos totals de l'explotació. El resum, per tant, és que, a part dels aspectes socials i estructurals de les explotacions, el cost de l'alimentació determina les diferències entre explotacions pel que fa als resultats econòmics.

Aquestes xifres per si mateixes són decebedores, però capgirar els costos d'alimentació és possible. El més preocupant, no obstant, són els aspectes socials i estructurals.

Un 22% dels titulars tenen més de 62 anys, i, per tant, l'any 2015 ja estaran jubilats. I, tan sols un 40% de les explotacions tenen la continuïtat garantida, mentre que el mateix percentatge d'explotacions no la té amb molta seguretat. No calen gaires estudis per esbrinar el futur del sector. Sense fer res, el nombre d'explotacions lleteres a Catalunya fàcilment es reduirà a la meitat d'aquí al 2015. I, això, ara, ja no es resol amb un preu de la llet el doble que l'actual, ni amb un pla de reestructuració només basat en la quota de producció, com han estat tots els plans d'abandonament.

El relleu generacional pot ser més important que els resultats econòmics per a la viabilitat i continuïtat de les explotacions. I, per què no hi ha un clar relleu generacional?. Creiem que la resposta està en que **l'activitat lletera implica, a diferència d'altres sectors, una dedicació laboral elevada i constant al llarg de l'any, inclosos diumenges i festius (2.989 hores/any de mitjana en el cas de la mà d'obra familiar, equivalent a 1,56 UTA)**. El treball a l'explotació de vaques de llet no està compensat amb el benefici obtingut. **Aquí pot residir el perquè moltes explotacions abandonin o vulguin abandonar l'activitat.**

Les causes internes de la baixa rendibilitat del sector productor

Per a mi la principal causa, entre tantes, de perquè el sector està en clar declivi s'ha de buscar en la no adaptació de la producció als recursos de les explotacions, obviant el què significa alimentar un remugant, confonent rendibilitat amb producció, creient que els farratges són mals necessaris, i planificar qualsevol factor de la producció al marge del conjunt de l'explotació. Tot això, en general i amb les excepcions que calguin.

Encara avui, amb un preu de la llet al voltant dels 30 ct./l, hi ha nutricionistes que recomanen racions 30:70, i això no té cap justificació tècnica, ni ètica ni econòmica i, atesa la fisiologia de la vaca, és una aberració. No s'entendria que el metge receptés a voluntat del pacient. Igualment, un nutricionista no pot excusar-se en que el ramader li demani augmentar la producció.

Cada venedor pot tenir com objectiu vendre més, però si no ho basa en l'objectiu que el client quedi satisfet no és un bon venedor. Jo no he vist cap comercial o cap tècnic d'una empresa d'instal·lacions per a la munyida que recomani una rotativa a una explotació de 80 vaques, per exemple, ni cap dissenyador que projecti 200 cubicles per

a una explotació de 100 vaques, ni que algú recomani un carro unifeed autopropulsat per a una explotació de 80 vaques, en canvi, sí que he vist racions potencials per a 40 litres quan la mitjana de l'explotació no arriba a 30, he vist racions amb nuclis i additius quan se sap que ni es fan lots per al racionament, ni es disposen de collars dosificadors, i he vist, fins i tot, recomanar no pasturar a Menorca! I he vist que ningú no sap o no vol racionar si no hi posa greix a la ració, com temps enrere en que no hi havia ració sense grana de cotó ni polpa de remolatxa per tal d'augmentar el contingut de fibra, i he vist també, en alguns casos, recomanar baixar la quantitat de farratges sobrants a l'explotació, en favor dels concentrats, i he vist que es recomanava baixar el sec de prat per tal de millorar la qualitat de la llet.

I, tot això, en nom de què? Ni entenc els que ho recomanen ni els que s'ho creuen.

En els anys 90 van fracassar els que creien que s'havia de racionar segons la potencialitat genètica de les vaques. Ara assistim al fracàs cantat de creure que la viabilitat passa, exclusivament, per explotacions grans, sense reparar en els recursos farratgers, confiant-ho tot als inputs de concentrats, com si fossin explotacions porcines.

Sembla massa tard per recuperar el sentit comú, però no ens hi podem conformar amb la situació actual. No pot ser la política basada en la igualtat, hi ha d'haver una política discriminatòria d'ajuts, basada en uns objectius clars per al sector. Per això, cal fer-se una pregunta, o dues, i contestar diàfanament.

Cal un sector lleter a Catalunya? Quin tipus de sector? Jo no puc contestar a la primera pregunta, però sí que tinc una opinió sobre quin sector ens convé, i és el que ara faré.

Producció, consum i benestar

En primer lloc, el sector no pot tenir com a objectiu abastir totes les necessitats de la indústria ni, per suposat, del consum. La població de Catalunya és, ja, tan elevada que és impossible l'autoabastiment. És una realitat que és il·lusori obviar, és una de tantes limitacions de l'entorn. S'ha de comptar amb això.

La població no és homogènia i cadascú consumeix allò que de petit ha après, i el consum és variable en el temps i inconstant en la quantitat. La fidelitat en allò que es consumeix també s'aprèn. Tot requereix d'un aprenentatge, i, sobretot, el consum, sinó anem abocats a confondre consum per benestar. El consum pot ser una part del benestar, però si es confon el tot per una part és quan la gent deixa de percebre què és una cosa i què és l'altra.

Caldria programar i incidir en l'educació nutritiva des de les primeres edats, implicant-hi les famílies a través d'accions de comunicació per a la innovació o d'extensió. El que proposem no és una o dues campanyes de divulgació. Per a la tasca d'educar sobre allò que han de menjar, cal gent preparada, a la vegada, en nutrició i en tècniques de comunicació per a la innovació, i això requereix temps. Massa sovint assistim a creure

que un bon comunicador és la pantalla, i per a ser-ho lo primer que s'han de tenir són coneixements d'allò a comunicar.

L'educació nutritiva és la clau, però posar-li recursos és més complicat, i es tira pel mig, fent campanyes de divulgació i/o promoció. Quan esmentem una educació en temes de nutrició i accions de comunicació o extensió, no ens referim a campanyes per prevenir riscos derivats de l'alimentació, ni a campanyes per reduir el colesterol ni de promoció de l'exercici. Estem parlant de comunicar com es fa un producte, com es transforma, com es pot consumir, quines són les seves qualitats nutritives i organolèptiques, i com poden canviar amb el temps, amb el transport, etc.

Estem parlant de comunicar per a què mengem, i d'explicar on són les fonts de plaer en el que mengem, i de com apreciar-les. Es tracta d'acostar la població infantil als llocs de producció i de transformació, però amb criteris convincents, de la mà de professionals de la comunicació i del sector a visitar. Cal no oblidar que allò que veiem, i allò que mengem, és el producte de l'experiència passada i de les expectatives futures.

Aquest seria el primer pas si realment s'aposta pel sector productor de vaques de llet, arrelat i consolidat.

L'explotació de vaques de llet, l'entorn i les circumstàncies

L'explotació ha de ser part de l'entorn i s'ha de nodrir de l'entorn. Tota activitat econòmica ha de respectar les limitacions del medi on es troba. Les explotacions de vaques de llet també.

En primer lloc, calen unes normes clares i una inspecció responsable i professional, a semblança de l'agència tributària, model de bon funcionament, agradi o no. Normes sobre el medi natural, sobre el benestar animal, sobre les condicions dels treballadors, etc., que siguin producte del sentit comú, fetes des de la professionalitat i no des de la imaginació d'un món irreal i inassolible. Si l'administració és capaç d'oferir unes normes que tothom entengui, de compliment general, seria un altre pas per deixar les coses clares.

Tota explotació de vaques de llet, en aquest cas concret, que sigui capaç de complir amb les normes, ha de poder estar-hi present. I caldria disposar d'un servei d'assessorament per a la implantació de les normes, apart, lògicament, del servei d'inspecció. Totalment apart. Per a mi és absurd donar ajuts en forma de diners per al compliment de les normes, el que s'ha d'oferir és assessorament independent. És una qüestió de comptabilitat. És més car donar diners i no complir les normes. És més car tenir tècnics a sou fent feines burocràtiques que tenir-los en tasques d'assessorament.

El sector públic pot ajudar a dinamitzar el privat, però és un contrasentit que l'ajudi directament amb els diners que prèviament s'han pagat per via d'impostos. Sembla més adequat donar serveis que l'ajudin a organitzar-se.

El model, no excloent, d'explotació a recolzar

Al nostre entendre, l'administració pública d'agricultura, en general, hauria de prendre partit i no fer de pare que distribueix, per exemple, a parts iguals entre quatre fills un immoble indivisible. El pressupost és una eina política per al sector, però per a que sigui efectiva cal que es fixin unes prioritats, i definir quin model d'explotacions s'han d'incentivar, pensant en el conjunt de Catalunya.

Fixar prioritats i recolzar un tipus de model, no significa ofegar les que no segueixin el model. Si els recursos són escassos no es pot repartir entre tots prenent com a base la producció. Si algun ramader, algun empresari, creu que una explotació de vaques de llet per ser viable cal que sigui gran, endavant, però complint totes les normes. I si algú creu que les racions 30:70 són la solució per a la viabilitat, endavant, però complint totes les normes. Entenc que per a alguna indústria li pot resultar millor una explotació de 3.000 vaques que 30 de 100, sense reparar en quins factors de producció es compten. Però s'han de fer les coses bé, ja que el calaix no s'obté només de la grandària de l'activitat sinó del que queda.

Per acabar, per a nosaltres, les característiques de les explotacions del model del sector productor per a Catalunya, no excloent, són les següents:

1. L'explotació de vaques de llet ha de ser autosuficient en farratges
2. L'explotació ha de ser un cicle tancat per a la gestió del fems
3. Ha de tenir recria pròpia
4. Ha de fer una gestió integral de la part farratgera i la ramadera
5. I les racions han de ser fisiològiques, i, com a mínim, han de tenir el 50% en MS farratgera

Aquests cinc punts semblen suficients per recolzar un sector. Les prioritats pressupostàries haurien d'anar a elles. Sobre aquests cinc punts es podria muntar un servei d'assessorament independent que ajudés el ramader en la presa de decisions, en la realització d'innovacions i en la recerca de mesures associatives en el treball i en la gestió d'alguns factors.

Aquest servei també podria ajudar l'administració en la necessària planificació comarcal del sector lleter, de manera que es pogués determinar la grandària de les explotacions en funció dels recursos farratgers, i que es pogués articular un sistema d'ajuts adequats a la millora i a la consecució de la viabilitat de les explotacions. Aquest servei vetllaria, també, per tal que la gestió tècnica i econòmica fos l'eina imprescindible per a la introducció d'innovacions.

És molt usual titllar aquestes propostes de dirigides i contraries a la llibertat econòmica. Al meu entendre no és així. Si les normes estan clares la llibertat és total, si no ho estan impera la pillada i la queixa.

Fixeu-vos-hi bé, no proposem un model basat en la grandària, sinó una grandària basada en la part farratgera, amb una alimentació racional i fisiològica. Si d'aquí surt

una explotació de 3.000 vaques és que les coses s'han fet bé. Si es fa a l'inrevés, tindrem un problema. En resum, en parlar de viabilitat d'una explotació no ho podem fer només en termes econòmics i individuals, cal un sector viable socialment, ambientalment, i, lògicament, econòmicament.

Per tant, l'objectiu seria **aconseguir una producció possible segons els recursos disponibles, i oferir aquells productes lactis, que donin satisfacció a una població educada i responsable en allò que ha de consumir.**